England

ENGELANDS REGT,

Op de Franse Kroon,

En verscheyden Provintien in Vrankrijk.

Neffens een beknopt verhaal wat Oorloogen daar uyt ontstaan, en wat vyandlijkheeden tusschen de beyde Natie gepleegt zijn.

IN VRYSTAD,
By LIEVE van WAARMOND.
M. D. C. LXXXVIII.

BRITISH MUSEUM

ENGELANDS REGT,

Op de Franſe Kroon,

En verſcheyden Provintien in Vrankrijk.

GEweld was van altoos her het beginſel van byſondere Vorſtendommen, en noyt had men alleenheerſchers in de werelt gevonden zoo aan de een kant de menſchen hun Vryheit kennende met malkanderen eendragtig waren gebleeven, en aan de andete kant zoo de ſchranderſte en onverzaagſte onder haar door de gelegentheyt van oneenigheit uit wangunſt geſproote aangelokt, hun zelven tot geen gebieders over anderen, hadden opgeworpen. Dus waſſer zoo dra geen Phaleg gebooren, of men was door tweedragt om't houden en hebben ontſtaan genootzaakt tot een deeling van de Werelt te komen. De deeling niet geſchiet of daar is een Nemrod die met zijn Deel niet te vreeden, Aſſur uyt zijn erfdeel jaagt, die weder in zijn Nakomelingen door Cirus algemeen Veldoverſten der Perſianen 't geen ten onregte met onderdrukking van de aangebooren Vryheit was begonnen, weder word afgenomen, gelijk naderhand de Grieken onder Alexander de Groot, de Perſianen en de Romeynen onder Pompejus de Groote, en Julius Ceſar wederom de Grieken hebben gedaan.

Op gelijke wyſe als het met de Hoofdregeeringen van de Werelt is geweeſt, alſoo is het ook met de mindere Heerſchappyen gegaan, onderzoekt de Hiſtoryboeken en de geſchiedeniſſe die oit in de Wereldt geſchied zijn, en gy zult bevinde dat 'er noyt Heerſchappy in eenige Landen is begonnen, als met overheerſchingen en geweld te plegen over de ſwakſten. Geweld wederom is altyt met geweld vergolden, en de ſwakſte heeft altoos voor de ſterkſte moeten ſwigten, en Land en Steeden ruymen.

Het is derhalven zeeker dat men niet zoo zeer moet zien wie dat de eerſte bezitters van een Vorſtendom of ſtaat zijn geweeſt, als wel welke na dat dezelve eens in bezit genomen zijn, door een afdaalende Linie van geſlagt dezelve by 'er erffeniſſe toekomen. Daar beneffens moet men weeten, en 't geen in 't vervolg van dit vertoog wel in agting moet genomen werden dat volgens de ſtokregel van de heedendaagſe Franſe Grondregel van ſtaat, de Landen, Steden en Provintien die eens Souvereynelijken zijn bezeeten geweeſt, noyt het regt en de Preſentien van de Bezitters kan ontrokken worden; Op deſe voet is het, en niet op de beginſelen van alle alleen heerſchingen namelijk geweld, en overheerſchingen is het dat ik voorgenomen heb, te toonen dat de Koningen van Engelant geregtigt zijn tot den eygendom van diverſe Hartogdommen, Graafſchappen, Landen en Steeden ja zelfs het gantſche Koninkrijk.

Normandyen eertyts Veuſtria genaamt, geen van de minſte Landſchappen van Vrankrijk wiert ontrent den jare 910 van *Rolla* een Deen van geboorte dog van geen Doorlugtig geſlagt Karel de Onnoſele, Koning van Vrankryk, met een goed uytſchot van Keurige Krijgsknegten en magt van Wapenen afgenomen, en hy uyt vreeſe van meerder te zullen verlieſen, door een Huwelijk, tuſſchen de Dogter van gemelde Koning en de voornoemde Rolla, na dat het tot een Hartogendom verheeven was, in 't bezit en de volle eygendom van het zelve beveſtigd, gelijk als ook na hem zijne nazaten Wilhelmus Langeſwaart, Richard de Stouten, Richardus de Goede, Richardus de 3 en 4 Robert, Willem de overwinnaar, tot op de tyden van Philips Auguſtus, Koning van Vrankryk, als Koning Jan, Zoon van Richard de 1. Hartog van Normandyen was; het zelve den tydt van 295 jaaren, dog met zonder ſtribbelingen hebben bezeeten.

Het eerſte onheyl dat de nakomelingen van *Rolla*, ten opſigte van deſe Provintie heeft getroffen, is geweeſt onder Wilhelmmus de Overwinner van de Hartogen van Normandyen, de eerſte Koning van Engelandt, ende Vader van Robbert de 7. Hartog van Normandyen, want deſe met de Tytel van Hartog niet te vreeden, laat hem van Philippus, Koning van Vrankryk en volle neef van Matilde, de Moeder van Robbert en Gemalinne van Willem den Overwinnaer, die de grootheit van Willem, nu Koning van Engelandt geworden, met ſcheele oogen aanzag, oproyen, om het voornoemde Hartog in eygendom dat hem na zijn Vaders doot niet ontſtaan kon, by zijn leven aan hem te trekken: maar zijn Vader hier van onderregt, komt ſchielijk met een weltoegeruſt leger uit Engelant in Normandyen, komt zijn Zoon te gemoet, wert van hem van 't Paart geſlagen, dog deſe zijn Vader aan zijn ſtem-

me

me kennende bid om vergiffeniſſe dien hy bekomt, maar egter zoo dat zijn Vader het noyt vergat, gelijk als naderhant by zijn uyterſte wille bleek, wanneer hy deeſe Robertus voor by gaande, zijn tweede Zoon Wilhelmus genaamt, tot zijn Succeſſeur en Koning van Engelant verklaarde. Robbert dus van zijn regt verzet, en door den Franſen Koning aangenoopt maakt groote beroerten in Engelant, doet verſcheyde grooten des Ryk hem toe, en zijn Broeder Wilhelmus afvallen, en dreygt met een goed Leger zijn Broeder te konnen verneſtelen, dog deſen te Staatkundig om hem zijn Kroon zoo ligt te laten ontrukken en zijn Onderdaanen en Daeden te laten verderven, maakt een verdrag met zijn Broeder; en bevreedigt dezelve met hem jaarlijkx een Penſioen van 20 duyſent guldens, zoo lang als hy leefde uit te keeren. Dus bleef Normandyen onder Robert in ruſt tot den jaare 1106. of daar ontrent als wanneer Hendrikus de eerſte Jonger Broeder van Robert Koning van Engelant geworden, deſe dit onregt niet konnende verduwen, rukt een goet Leger by een, en trekt daar meede over na Engelant, daar gekomen wert, de zaak op gelijke voet als met Koning Willem was gedaan by geleit, dog als Robert naderhant in Engelant onthaalt zijnde, aan zijn Broeder Hendrikus de 20000. guldens die hy hem jaarlijkx moſt betaalen, had quit geſcholden, en door na berouw over deſe zijn mildadigheit zijn Broeder als een bedrieger had uit gemaakt, zo valt dezelve met een wel toegeruſt Leger in Normandyen, brengt de gantſche Provintie behalven Rouaan onder zijn gewelt, en Robert in d'uiterſte benautheit zijnde, vervoegt hem zelven by zijn Broeder de Koning in Engelant, en ſtelt hem mitsgaders al zijn regt en pretentien in des zelfs handen, op hoope dat zijn Broeder edelmoedelijken aan hem weder zou geven dat hy tot ſtraffe van eenige laſterwoorde hem had afgenomen, maar hy vand zig deerlijk bedrogen, gemerkt den Koning hem niet verwaardigen, wilde van hem ſlegts toe te ſpreeken, des Robbert raaſend geworde door wanhoop alles doet wat hy kan, om een Leger by malkanderen te brengen, maar Hendrik hem kort op de hakken zijnde, dwingt den Hartog tot de Veldſlag eer hy eens half gereet was, bekomt de overwinnig en den Hartog gevangen, dien hy in Walles op 't Kaſteel *Cardyf* zend van waar meenende te vlugten, werde hem uit bevel des Koninx beyde d'oogen uit geſtooken, en alſoo het Hartogdom door kragt van Waapenen andermaal aan de Engelſe Kroon gehegt.

Koning Hendrik doen deſe overwinning nu zoo groot geworden zijnde als zijn Vader was geweeſt wirt niet lang in ruſt gelaaten, want *Fulke* Graaf van Anjouw, geſtyft door Boudewyn Graave van Vlaanderen,

en Lodewyk, bygenaamt de Dikke, Koning van Vrankrijk door afgunst aangestookt, ondernemen samentlijke Willem Zoon van den Hartog Robbert in zijn Vaderlijk bezit te stellen, nemen ten dien eynde *Nice* een plaats in Normandyen in, waar op Hendrik met een magtig Leger uit Engelant over komt, bestrijt en overwint zijn Vyanden, dog om een eynde van deese onrust te maken, maakt hy met Fulke en den Koning Lodewyk Vreede, onder voorwaarden dat Willem Hendrix Zoon een Jongeling van 17 jaaren, de Dogter van Fulke ten Gemalinne zou nemen, en de het Hartogdom van Normandyen van den Koning van Vrankryk te leen ontfangen. En hier uit is de gewoonte ontstaan, dat de oudste Zoonen van de Engelse Koningen daar na hulde en manschap aen den Koningen van Vrankrijk mosten doen.

Willem, Zoon van den ongelukkigen Hartog Robbert, dus van zijn Vaderlijk erfdeel verzet, wert kort daar na door behulp van den Koning van Vrankryk, in het Graafschap van Vlaanderen (ter oorsake dat Karel Graaf van Vlaanderen, tot Brussel vermoort, zonder Kinderen na te laten, quam te sterven, en dese Willem Zoons Zoon van Willem den Overwinner en Matilde, Dogter van Baldwyn, Graaf van Vlaanderen, alsoo de naaste erfgenaam was) gestelt, Willem dus onverwagt tot zoo hoogen staat geraakt zijnde, neemt by hem zelven voor hem weder Meester van Normandyen te maken 't geen hy door behulp van den Koning van Vrankryk die geen Engelse Kooning tot zijn nagebuur kon dulden, ligt zou geworden hebben, maar hy in een schermutsel aan zijn hand gequest zijnde, quam kort daar na te sterven, en liet also zijn Neef Willem, in het vreedsaam bezit van Normandyen blyven.

Hier staat aan te merken, dat, dewijl Normandyen een vry goed geweest zijnde, om vreedens wille als een Leen van Vrankrijk voortaan was aan te merken geweest, indien Lodewyk de Dikke zijn beloften als Leenheer zoo wel nagekomen was, als Willem Zoon van Koning Hendrik de eerste als Leenman de zyne had gedaan, maar dewijl hy kort daar na zoo dra als Willem de Zoon van Hartog Robbert Graave van Vlaanderen geworden was, hy met den zelven aanspande, om zijn Leenman uyt het bezit van zijn Hartogdom te zetten, hy daar door ook van 't veraccordeerde regt was vervallen.

Prins Willem, Zoon van Koning Hendrik de eerste, ongelukkelijk als hy 18 Jaaren out zonder kinderen na te laten, verdronken was, komt Normandyen weder aan zijn Vader Koning Hendrik, en van die aan Matilde, gewesen Gemalinne van Keyser Hendrik de IV. en nu getrout met Geoffroy Plantagenet Hartog van Anjouw, te vervallen: dog

Ko-

Koning Stephen mede van Matilde en Susters Zoon van haar Vader op de Koninklyke Zetel van Engelant, hoewel met verdrukking van zijn Nigte die de Kroon toequam gesteygert zijnde, kon niet verdragen dat den Hartog van Anjouw uyt kragte van zijn Gemalinnes regt het voornoemde Hartogdom in Bezit zou neemen; des komt hy met een goed Leger over, alwaar na verscheyde schermutselingen, dog meest ten voordeelen van den Koning Steffen, eyndelijk by verdrag de Tytel en het regt op dat Hartogdom aan den Koning wert afgestaan, mits dat hy Jaarlyks aan den Hertog van Anjouw 35000 guldens zou betalen. Dog als den Koning schielijk en buyten verwagten zijn eenige Zoon Eustacius had verlooren, en derhalven zijn Neef Prins Hendrik Plantaganet, Zoon van den Hartog van Anjou, en Matilde de Dogter van Koning Hendrik de Eerste, tot zijn naaste Erfgenaam en opvolger had aangenomen, is het voornoemde Hartogdom met eenen wederom op hem komen te vervallen.

Prins Hendrik van Anjou, ontrent den Jaare 1152. getrout zijnde, met Eleonora, Dogter en Erfgenaam van Willem, Hartog van Guienne, na datse van den Koning Lodewijk de VII. bygenaamt de Jonge, aan dewelke zy getrout, en by dewelke zy twee Dogteren had, was geweest, was verstooten, wiert hem door haar ten Huwelijk aangebragt, het Hartogdom van Guïenne en 't Graafschap van Poitou, en wierden alzoo na de doot van zyn Vader en Neeve Koning Steffen, in zyn Persoon, de Hartogdommen van Normandyen, en Guienne, mitsgaders de Graafschappen van Anjou, Maienne, Poitou en Touraine, aan de Engelse Kroon gehegt en die ingelijst.

Dusdanigen aanzien en magt in Koning Hendrik, voornamelijk na dat hy zijn Jonger Broeder Geoffroyd uyt het bezit van Anjou had gezet, en de zelve genoegzaam van spyt en leedwesen was gestorven, kon Koning Lodewijk wiens verstooten Gemalinne hy getrout had, niet dulden nog verdraagen, des heeft hy alle voorvallende gelegentheeden waargenomen om zijn misnoegen te toonen, gelijk als'er hem dan kort na zijn aankomste tot de Kroon, ook eenen voorquam. Want daar ontstont verschil tusschen Raimond, Graaf van St. Gilles, en Hendrik Koning van Engelant, aangaande 't Graafschap Tolouse: Raimond was in 't bezit, en Hendrik die sustineerde het zelve een oude dependentie van Guienne te wezen, was eysscher: in deeze questie heeft Lodewijk Koning van Vrankrijk, de zyde van Raimond gekoozen: hier op rust men wederzyts ten Oorlog, dog wert de zaak bygeleyt en den Vreede zonder bloetstorting, tusschen beyde de Koningen gemaakt, dog geensints zoo of Vrankrijk had naderhant verscheyden jaaren na mal-

malkanderen gelegentheyt, om Hendrik, Koning van Engelant, te quellen en te temteeren. Om de gemaakt Vreede te beſtendigen te maaken, was 'er een Huwelijk beſlooten, tuſſchen Prins Hendrik, Oudſte Zoon van Koning Hendrik, Out ontrent 7 Jaaren, en Margareet, Dogter van den Koning Lodewijk, Out ontrent 3 Jaren, met beding nogtans dat de Princeſſe in Engelant onder opſigt van Koning Hendrik zou opgevoet werden. Als dan zyn Zoon nu ontrent 17 Jaren Out geworden, op het goetvinden en verzoek van den Koning Hendrik, om de Kroon by zijn leven, op de geene die zyn navolger ſtaat te weſen, wel te verzeekeren, was gekroont, zoo was den Koning Lodewijk misnoegt, dat zyn Dogter Margreet zoo wel niet en was gekroont als haar Man en Konings Zoon. De Koning Hendrik derhalven om alle ſchijn van misnoegen voor te komen, heeft haar doen Kroonen, neffens zyn Zoon haar Man, door *Gaultier*, Aardsbiſſchop van Rouaan; maar wat helpt het, Lodewijk, kon den ouden haat die hy tegens Koning Hendrik opgenomen had niet langer verbergen, dese maakt hy zyn Schoonzoon Prins Hendrik, nu tot Koning gekroont, terwijl hy met zijn Gemalinne aan het Franſſe Hof was, tegen zijn Vader op, even als of hem de eer die hem toequam tot Koning gekroont zijnde, van dezelve niet wiert beweeſen. Dus raakt Hendrik na zijn te voorbarige gunſt bewyſen aan zijn Zoonen *Hendrik*, *Richard* en *Geoffroy*, de twee laaſte uyt na yver door haar Moeder, de Koninginne Eleonora opgemaakt zijnde, en den eerſten door zijn Schoonvader den Koning Lodewijk en de komſte van zijn Broeders, in openbare Oorlog zoo in Normandyen, Guienne, als Bretagne, dat meede onder hem ſtont, 't geen den Franſſen Koning kon dulden nog verdragen. Deſe Oorlog duurden verſcheyde jaren, en daar vielen verſcheyde Veldſlagen, voor die meeſte ten voordeele van Koning Hendrik, als wiens zaake regtvaardig was, uitvielen; Rouaan wiert van den Koning Lodewijk dog te vergeefs belegert, moetende hy met ſchande het beleg opbreeken. De Franſſe furie dus geſtuit wert'er na dat Richard Koninck Hendrikx 2. Zoon zijn misſlag bekent had, en met zijn Vader verzoent was, door zijn bemiddeling een Vreede tuſſchen alle de magten getroffen (en een Huwelijk met Adela de Dogter van Lodewyk en Richard Hartog van Aquitanien en Zoon van Koning Hendrik geſlooten die gehouden wiert, tot den jare 1180. Als wanneer Richard nu erfgenaam van de Kroon door het afſterven van zijn Broeder Hendrik, met zijn verloofde Bruyd, de Suſter van den Koning Philippus de 2. die in dit jaar door de doot van zijn Vader Koning Lodewyk tot de Franſe Kroon gekomen was, begeerde te trouwen, dog van zijn Vader die

me

men beſchuldigde van al te grooten gemeenſchap met deſe doorlugte Dame te houden, t'elkens wiert uytgeſtelt, des trekt Richard geſterkt met verſcheyde Adelyke Perſonen, die hem als de opgaande Zon volgde, over in Normandyen, en van daar onderſchraagt met de Nieuwe en daar neffens Jongen Koning van Vrankrijk, maar 16 Jaaren Out zijnde, voor *Mants* de Hooftſtad van 't Graafſchap *Maine*, naderhant een Hartogdom geworden, 't geen een dependentie van *Guienne* was, belegeren dezelve, doet zyn Vader Koning Hendrik, die in de zelve, als de plaats van zyne geboorte was geweeken, uyt de Stad vlugten, en maakt hem Meeſter van de zelve, t geen den Koning zyn Vader zoo zeer ter harten ging, dat hy korts daar na quam te ſterven.

Richard de Eerſte, Engelſe Koning van dien naam, en tweede Zoon van Koning Hendrik, de oudſte, als gezegt, zonder Kinderen overleeden zijnde, komt het Hartogdom van Normandyen, Guienne, &c. en al wat zyn Vader in Vrankryk had bezeeten, aan hem te vervallen. Wanneer deſe nu uyt edelmoedigheid de Kruysvaart na het Heylige Land aangenomen had, zoo ondernam *Philippus*, Koning van Vrankryk, (op *Richard* geſtoort, om dat hy zijn Zuſter Adela, die aan hem verlooft, dog verdagt was, van Koning *Hendrik* de II. misbruikt te weſen, had verſtooten, en niet wilde trouwen) hem zijn Landſchappen te ontvreemde, beſpringt voor eerſt Normandyen, neemt verſcheyde Steden van het zelve in, en tragt Hartog *Jan*, Broeder van Koning *Richard*, onder beloften van hem tot het bezit van de Engelſe Kroon te brengen, aan zijn ſnoer te krijgen. Dog als deſe door dit voorſtel begon te waggelen, zoo wiert hy voor die maal door zyn Moeder de Koninginne *Eleonora*, weder op de regte baan gebragt, en deſe onderneming afgeraden, dog Koning *Philippus* die maar na ſchijn van redenen, en een gewenſte gelegentheyt wagtede, om de Landen die hem zoo wel geleeken aan hem te trekken, en verzuymde die ook niet, zoo wanneer Koning *Jan*, betigt van zijn Neef *Anthur*, Zoon van *Geoffroy*, Ouder Broeder van Koning *Jan*, en Hartog van Bretagne, te hebben laten ombrengen, en van den Paus in den Banne gedaan. onder dien dekmantel alles wat de Engelſe Kroon in Vrankrijk behoorde aan hem trok, behalven de Stad Calais. Een ſtaaltje van den Franſen aart, en dat ſe al voor 500 jaren van de eygenſte natuur zyn geweeſt, als men haar nu nog dagelyks bevind te weſen, is dat zy van altoos her gewoon zyn geweeſt quaat te ſtooken, om door tweedragt haar zelven een weg te banen, tot de bezitting van dat geene daar zy eyndelijk door gewelt toe geraakt zijn.

In de dagen van *Henricus de Tweede*, was Koning Lodewyk van

Vrankrijk *Richard* zoo gunſtig, dat hy alle middelen aanwendede om hem aan zijn Vaders Kroon te helpen. Daar na als *Richard* Koning was, heeft hy met Hartog Johannes te begunſtigen getragt, *Richardus* weder uyt te ſchoppen, en nu *Johannes* Koning is, wil hy met hand en tant deszelfs Neef *Arthur* aan de Kroon te helpen, klaar blyken dat al wat zy oit gedaan hadde niet uyt een ſinguliere gunſt die zy de Perſoonen toedroegen, maar uyt afgunſt over de aanwas en de magt der Engelſe Koningen is geſprooten.

Als Koning *Philippus* dan ten verzoek van *Conſtantia*, Weduwe van *Geoffroy Plantagenet*, eenige erfgenaam van Bretagne, en Moeder van den Prince *Arthur*, dezelve Prins in zyn beſcherming had aangenomen, valt hy in *Normandyen*, bemagtigt de meeſte Steeden van het zelve, en neffens die het gantſche Graafſchap van *Anjou*. Hier op komt Koning *Johannes* uyt Engelant over, trekt Koning *Philippus*, dien hy een verbreeker van de Vreede noemde, tegemoet, tragt met hem tot een Veldſlag te komen, dog wert door een beſtant van 50 dagen verydelt, waar in eyndelyk een Vreede wert gemaakt, onder voorwaarde dat *Blanche* van Caſtillien, Dogter van *Eleonora Plantagenet*, die Suſter van Koning *Jan* was, zoude trouwen met *Lodewijk*, Zoon van den Koning *Phllippus*, en dat de Bruyd, boven 200000 gl. in geld, al de Steeden die *Philippus* verovert had, behalven *Angiers*, ten Huwelijk zou aanbrengen. Dog met deſe gemaakte Vreede was den Engelſen Adel in geenen deelen te vreeden, ſuſtineerende gelijk als men nu in Vrankrijk doet, dat de Landen die eenmaal de Kroon van Engelant ingelyft waren, niet vervreemt konde werden. Des weygeren zy hem naderhant in eenige Buytenlantſe Oorlogen te willen byſtaan, dog Koning Johannes liet daarom de moet niet zakken, maar verſtaande dat Koning *Philippus* met behulp van *Hugo*, Graaf van der March, en den Prins *Arthur* zijn Neef, hem Meeſter gemaakt had van *Tours*, *Anjou* en *Mirabel*, komt hy haar ylings met een aanzienelyk Leger op het lijf vallen, ſlaat haar in de vlugt, en bekomt onder andere den Prins *Arthur* zelfs gevangen, die kort daarna tot Rouaan zyn leven eyndigde.

Conſtantia de Moeder van den Prinſe *Arthur*, als zy de geweldige doot van haar waarde Zoon en de gevangeniſſe van haar lieve Dogter *Eleonora* had verſtaan, vervoegd haar by Koning *Philippus*, en doet haar beklag tegens Koning *Johannes*, hem voor een Moordenaar van haar Zoon uyt maakende, en verzoekt zyn hulp om deſſelfs doot te wreeken. Des citeert Koning *Philippus* Koning *Johannes*, om ten zeekere geſtelde dagen voor hem als zyn Leenheer te Compareeren, om reeden en rekenſchap te geven, aangaande het geene waar mede hy

be-

beſchuldigt wiert, dog als Koning *Johannes* dit niet agtende in gebreeken van te verſchynen bleef, verklaart hem den Koning *Philippus* vervallen te zijn van alle zoodanige Landen en Geregtigheeden als hy in Vrankrijk bezat. Waar op hy in Executie van deſe verklaring hem meeſter van gantſch Normandyen maakt, en brengt alſoo 't zelve Landſchap dat nu ruym 300 jaren van de Engelſe was bezeeten, weder onder de Franſe Kroon.

Niet lang na dit verlies quam Koning Jan te ſterven, en wert zyn Zoon Prins Hendrik, een knaap van 9 jaren, in ſijn Vaders plaatſe tot Koning gemaakt, overzulx wiert in eenige jaren in Vrankryk door de Engelſe niet verregt, maar wanneer Koning Hendrik d'ouderdom van 29 jaren bereykt had, begaf hy hem in Huwelijk met Eleonora, Dogter van *Raymond*, Graave van Provence, welk Landſchap hem naderhant door de Moeder van zijn Gemalinne ten erfdeel wort toegezeyt, hoewel door haar bedrogen zynde niet gegeven, invoegen dat alhoewel zyn Vader Koning Johannes genoegzaam uyt Vrankrijk was geboent hy door deſe beloften boven de Landſchappen onder de regeering van zyn Vader den Engelſe afgenomen, een volkomen regt op deze Provintien bequam. Dog het geen de zaaken van Coning Hendrik, verbrodde was, dat hy met zyn Adel in Engelant oneenig en om gelt verlegen zynde, voor 300 duyſent kroonen afſtant deed, voor altoos van het Hartogdom van *Normandyen*, de Graafſchappen *Anjou*, *Poictou*, *Touraine*, *Maine*, behoudende alleen een gedeelte van *Guienne*, de Provintien van *Saintonge*, *Limoſin* en *Quercy*, maar dewijl dit om 't gelt geſchiede, en den Coning 't zelve zonder een toeſtemminge des Parlements niet vermogt te doen, zoo en heeft dit bedrijf van Coning Hendricus in geenen deelen het regt van zyn nakomelingen konnen benadeelen.

Na Coning Hendrik komt zyn Zoon Eduard de Eerſte aan de Kroon, dog alſoo hy op zyn Vaders overlijden in Paleſtina was, en in zyn te rug reyſen door Vrankrijk trok, zoo begaat hy zonder overſlag met den Adel van zyn Coningrijk te maaken, dezelve misſlag die zijn Vader bedreeven had, te weten afſtand te doen van iets dat hy niet afſtaan konde, en hulde of Manſchap aan den Coning van Vrankryk te beloven, dat hy niet gehouden was te doen. Dat dit zo geweeſt zy, blykt uyt het berouw, als meede de onheylen die daar uyt naderhand zijn geſprooten.

De beginſelen waar uyt dit quam te ontſtaan waaren deſe. Eenige van de Engelſe onderdaanen hadden op de Kuſt van Normandyen iet gerooft van de Franſe onderzaten, en dewijl de Koning van Engelant

als een zaak die buyten zijn kennis geschied was, weygerde de schaade te vergoede, zoo roept *Philips de Schoone* Koning van Vrankrijk *Eduardus* als een Leenman van de Franse Kroon, om binnen zijn Hof te verschynen, en aldaar de zaak te verantwoorden, 't geen den Koning Eduard die gewoon was te gebieden en niet gebooden te werden, weygert te doen: hier op wort hy verklaart vervallen te zijn, even als het te vooren Koning Joannes gegaan was, van alle zoodanige Landen als hy in of aan Vrankrijk grensende bezat. Karel de Valois Broeder van den Koning Philippus, wert, verzelt van den Constabel des Ryx met een genoegsaam Leger in Guienne gezonden, alwaar hy de Stad Bordeaux ende andere voorname plaatsen overweldigt en Eduard ontrukt, des hy hem toerust om het afgenomene weder te herwinnen, maar wanneer het ter zaake quam ende hy meende toe te tasten, vand hy zig, van den Keyser *Adolf van Nassau*, die hem geld en bystand belooft had, misleyt, en van de voornaamste van zijn andere vrinden verlaten zijnde, genootzaakt een Bestant van 2 Jaren met den Koning van Vrankrijk te maken, mits trouwende *Margreta* Zuster van den Koning, en zijn Zoon uytlovende aan *Isabella* des Konings Dogter. Gelijk als dezelve ook zijn Huwelijk den 22 January 1307. met haar binnen Boulogne voltrok, krygende met haar het Hartogdom van *Guienne* dat zijn Vader ten onregte was afgenomen, ende hem derhalven alreede wettelijk toequam, en het Graafschap *Ponthieu*, gelegen in de Provintien van Picardyen, als haar Huwelijx goet, invoegen dat de Engelse Kroon nu een wettig regt had, op de Hartogdommen van *Normandyen* en *Guienne*, mitsgaders de Graafschappen van *Anjou*, *Maienne*, *Tourraine*, *Poitou*, *Saintonge* en *Ponthieu*, om het welke te handhaven naderhant gelijk als hier na zal blyken, geen kleene Oorlog is ontstaan. *Karel de Schoone*, om *Eduard de tweede*, schoon hy zijn eigen Zuster ten Gemalinne had, wat te quellen, sommeert hem over te komen, om hem hulde te doen en manschap te beloven weegens *Gascogne* een gedeelte van Guienne, dog ende alsoo dezelve zijn Schoonvader zulx weygerde te doen, zoo wierden alle zijne in Vrankryk gelegen Landen verbeurt verklaart, aangetast en den Koning Eduard ontrukt, dog als dese door aanzienelijke gezantschappen, ende zelfs het overzenden van zijn Gemalinne, de reedenen waarom hy niet verscheenen was, had doen voordraagen, zoo wiert de zaak in dier voegen bygeleyt dat *Eduardus* daar van verstieken bleef alsoo hy het Hertogdom van *Aquitanien* of anders *Guienne* en het Graafschap van *Ponthieu* aan zijn Zoon naderhand *Eduard* de 3 afstont, en waar van Karel hem de bezitting beloofde te laaten genieten, zoo wanneer hy alvoorens hulde en trouw aan hem belooft zou hebben.

Maar

Maar zoo wanneer Karel 1328 overleeden zijnde *Philippus de Valois Eduardus* de 3 in den jare 1329 dwong tot Amiens te komen, om hem manschap en trouw te beloven, zoo bequam zulx den Koning van Vrankryk, en inzonderheit zijn Zoon namaals soo qualijk dat hy beter gedaan had indien hy dese streng zoo styf niet getrokken had.

Wanneer Karel de Schoone, zijn sterfuur voelde naderen, deed hy de voornaamste Heeren die aan het Hof waren by hem komen, tot dewelke hy zeyde dat hy niet en twyffelde of zy souden, indien de Coninginne die swanger was van een Zoon verloste, deselve voor haar Heer erkennen, dog indien zy van een Dogter quam te geleggen, zou het, aan de *Ryxgenooten en hooge Baronnen des Koninxryx staan*, de Croon toe te wysen, aan de geene die zy oordeelde daar toe de naaste en meest geregtigde te weezen. Verklaarende inmiddels Philips de Valois, Zoon van zijn Oom Karel Grave van Valois, en Alençon, Jonger Broeder van Philippus de Schoone, tot Regent van 't Ryk.

De Coning na gegeven order overleeden zijnde, quamen de algemeene Staaten des Ryx by een, de Hartogen van Bourgogne, Bretagne, de Graven van Clermont, die van Beaumont le Roger en van Dreux, en al de Prince van den bloede, neffens de Graven van Vlaanderen en Boulogne, en al de voornaamste Heeren van het Coningryk, vonden haar in dezelve. De Cuyperyen waren groot om tot de Verkiesing van een Regent te komen: Dewyl een yder wist dat dese bediening een groote aannadering tot den Troon was, dewyl het de Regent al de magt in handen hebbende niet swaar zou vallen, hem zelven in dien de Coninginne van een Dogter gelag, voor Coning te doen verklaaren.

Daar waaren twee voorname Pretendenten tot het Regentschap, namelik Eduard de 3. Coning van Engelant, en Philippus de Valois, die daar toe van wylen den Coning genomineert was. Eduard Zoon van Isabelle die Zuster van den overleeden Coning was, zeyde wel te weeten dat de Francoisen noit een Vrouw hadden willen gehoorsamen, maar dat het naaste mannelijke oir volgens de fondamentele Wetten des Ryx, de Successie toequam, ende derhalven dat hem als Zusters Zoon van wylen den Coning, en zijn naaste Bloedverwant niet alleen het regentschap maar zelfs by aldien de Coninginne van een Dogter beviel, de Kroon toequam.

Den Grave de Valois daar en tegen zeyde, dat Eduard een vreemdeling was; dat zijn moeder noyt regt tot de Kroon gehad hebbende, aan geen ander iet konde geven dat hy zelfs niet gehad had; en dat Eduard nog maar 17 Jaaren out zijnde, selfs een voogt van noden had: hy voegde daar by dat het naaste mannelijke Oir de Successie toequam, mits dat hy

van Koninglijken bloede was; dat hem aangaande het bloed waar uyt hy was geſprooten genoeg voor hem ſprak: dat hy d'oudſte was van dat zelfde Huys dat zoo veel Koningen aan Vrankryk verleent had, en eyndelijk dat de onderdanen haar een gelukkige tyt mogten beloven onder een Prins van 36 Jaaren, bequaam tot gewigtige zaaken en die wylen de Koning tot de regeering bequaam had geoordeelt.

Deeſe weederzytſe reedenen wierde van weerkanten yverig wederſprooken, dog Philips de Valois, door Robbert d'Artois, Graave van Beaumont le Roger, Prince van den bloede, en zijn Schoon Broeder, met een welſpreekende Oratie voorgeſprooken zijnde, bequam by meerderheyt van ſtemmen het Regentſchap van het Koningryk.

Zijn Regeering duurde niet lang, want de Koninginne beviel in de naaſt volgende maant April in het Kaſteel van Vincennes van een Dogter die Blanche genaamt wiert. Waar op de Staaten des Ryx andermaal ſamen geroepen, en door eenige Prince van den bloede en onder die namelijk van de voornoemde Robert de Artois, geharuangeert zijnde, Philips de Valois tot Koning niet tegenſtaande de Proteſtatien van Eduardus door zijn gezanten gedaan wiert uytgeroepen, en dit was d'eerſte reden van miſnoeging die Koning Eduard tegens Vrankryk had.

Ondertuſſchen Koning Philips verdrietig geworden, en verhoort om dat Eduard Koning van Engelant hem geen gezanten had gezonden, nog eenige gelukwenſchingen over zijn komſte tot de Kroon had laaten doen, gelijk naburige Koningen gewoon zijn malkanderen te doen, ontbood hem om ten zeekeren dagen tot Amiens voor hem te verſchynen om aldaar hulde te doen en manſchap te beloven voor de Landen dien hy in Vrankryk bezat, op pene dat by verſuymenisſe van zulx te doen de ſelve de Kroon zoude ingelyft en hem ontrokken worden.

Eduard die hem de naaſte erfgenaam van de Franſe Kroon agte te weeſen, liet aan den Koning Philips weeten, dat hy noit hulde aan de Zoon van een Graaf ſou doen, maar de ſaak wat beter bedagt hebbende, vond hy ſig niet weynig belemmert: te kniclen voor een Prins die hem een van de ſchoonſte Koningryken van Europa had ontfutzelt, ende welke hy in magt van Volk en gelt, niet behoefde te wyken, kon hy in ſijn Kruyn niet krygen: te weygeren was te gevaarlijk; en Philips daar om te beoorlogen was, ſijn gelegentheit niet, des maakt hy van de noot een deugt, en ont veynſende 't geen hem op het herte lag, komt met een groot en pragtig gevolg van Adel en Heeren tot Amiens, alwaar hy op den 6. Juny 1329. manſchap in Generaale Termen aan *Philippus*

lippus beloofde Speciaale, ende wilde hy niet doen alſoo hy alvoorens ſijn Regiſters daar over tot Londen wilde na zien, om te zien hoe ver hy de aangaande gehouden was, of niet 't geen dan Proviſioneel voor goed aloy wiert aangenomen, maar als Eduard Reſtitutie van die plaatſen die dien Francoiſſen zijne Voorzaaten in Guienne hadden afgenomen, antwoorde hem Koning *Philippus* in ernſtige woorden, dat die zaak ingevolge van het Tractaat, Anno 1323. tuſſchen de Koningen van Vrankryk en Engelant geſlooten was, verzonden geweeſt aan het Hof der Ryxgenooten, waar aan hy zig kon addreſſeeren, gelijk als verſcheyden Koningen van Engelant voor hem gedaan hadde, ende dat men hem Regt zoude doen hebben, en deeſe heerſchende manier van bejegenen was de tweede reeden van misnoegen die Koning Eduard tegens Vrankryk had.

Koning *Philippus*, zijn grooten voorſpraak en helper tot de Kroon, Robbert van Artois uyt het ryk verjaagt hebbende, om dat hy op een niet al te opregten Wys het Graafſchap van Artois aan hem meende te trekken, vervolgt dezelve zoo heftig dat hy Henegouwen en Brabant hem te bang gemaakt zijnde, in Engelant wykt ende hem onder de beſcherming van Eduard begeeft die hem om zijn ſchade dien hy met al zijn Landen in Vrankryk te verlieſen, had geleeden, te vergoeden tot een van zijn geheyme Raaden, en Graaf van Richmont maakt. Koning *Philips* die den aart van Robbert van Artois, op een haar kende, vermoede niet zonder reeden, dat hy hem werkx genoeg by Koning Eduard brouwen zou, des maakt hy door een Huwelijk, tuſſchen ſijn Dogter Maria van Vrankrijk, en Johannes Hartog van Limburg, en Zoon van Johannes de derde, van die naam Hartoog van Brabant: mitsgaders tuſſchen zijn Zoon Johannes Hartog van Normandyen, en Bonne van Luxenburg, Dogter van Joannes van Luxenburg, Koning van Boheemen, zijne banden vaſt aan de kant van de Nederlanden, daar hy in gevallen van Oorloog den Graaf van Henegouwen, als Schoon Vader van Koning Eduard, en in Duitſlant daar hy den Keyſer Lodewyk van Beyeren, als deſzelfs Schoonbroeder ſijnde tot ſijn Vyanden ſtont te hebben. Dog dit laaſte Huwelijk, namelijk van den Hartog van Normandyen ſtak, Koning Eduard te byſonder magtig in de krop, alſoo hy den ſelven ſijne Zuſter ten Huwlijk ende Steeden die men in Guienne ſijn Voorſaaten afgenomen had, tot haar Huwelijx goet aangebooden had, en dit was de derde reeden van Koning Eduards misnoegen tegens Vrankryk.

Na dat dit misnoegen eenige tyt geſmeult had, begon men de vonken daar van te zien aan den dag komen. Philippus maakt hem gereet om

met

met een een aanzienelyke Vloot na 't Heylige Land te vaaren, en Eduard ruſt hem toe om *Philippus* te komen beſtooken, dog om te toonen dat hy Genereus was, en in zijn Land niet begeerde te vallen, terwijl hy uytlandig zoude zyn, zo liet hy hem door den Conſtabel van Vrankrijk en de Biſſchop van Beauvais (die *Philippus* aan hem geſonden had, om hem tot het aanvaarden van de togt na Paleſtina aan te manen) weeten, dat hy neffens de eerſte gereet zou weeſen, om de Kruysvaart te aanvaarden, zoo dra als hy hem dat geene gereſtitueert zou hebben, dat hy onregtvaardelijken van hem bezat.

Philippus wederom van zijne zyde, dewyl hy genoegzaam verſtont waar dat dit werk tyndelyk op uytdraijen zou, zit meede niet ſtil, zent verſcheiden Brieven aan den Coning Eduard, en laat hem weten dat hy verwondert is, dat hy als Hartog van Guienne en Rijkxgenoot van Vrankrijk ſchuylplaats geeft aan een van zyn doodelijxſte vyanden, hem biddende als zijn Neef en Bontgenoot, en gebiedende als ſijn Leenheer, dat hy Robbert van Artois aanſtonts onder goede en verzeekerde geleyde tot hem zou hebben over te zenden. Dog deſe praatjes golden by Eduard niet, des neemt Coning Philippus om te toonen dat het hem ernſt was het Hartogdom van Guienne in beſlag, ten eynde dat Eduard zou komen te doen dat hy op hem begeerde, maar in Steede van zulx te doen, zoo bereyd hem dezelve om Philippus reeden en bewijs af te vorderen waarom hy zulx gedaan had.

Eduard derhalven om een begin van het geene hy al lang voorgenomen had te maaken, vaardigde den Graave van Derby af met een genoegſaame magt, om hem Meeſter van het Eylant van *Cadſant* te maken, 't geen hy na een groote Strijt waar in meer als 3000. Vlamingen ſneuvelde, ook verregte, waar door den Coning een gewenſte gelegentheyt bequam, om ten allen tyden in Vlaanderen te konnen komen, gelijk als hy ook vervolgens in den jaare 1338 deed. Dog de zaaken by ſijn Bontgenooten die tot Antwerpen by hem quamen, zoodanig niet vindende als hy hem verbeeld had, moſt hy voor dit jaar zyn voorgenomen deſſeyn uyt ſtellen.

Eduard die evenwel de Winter over met zyn Coninginne gebleeven, en van den Keyſer ſijn Schoonbroeder tot Vicaris van het Keyſſerrijk gemaakt was, trekt in de maant van September 1339. te Velde, Belegert Camerijk, dat by die van binnen te wel verdedigt werdende, moſt verlaten, en komt van daar in Picardyen, verbrand Guiſe en legert hem by St. Quentin, met voornemen van aldaar den Coning Philippus, die op hem aantrok ſlag te leveren, preſenteert hem de Bataille dieſe aanneemt, dog als het 'er op zou los gaan, verandert *Philips* van reſolutie,

laat

laat *Eduard* in Vreede na Brabant vertrekken, en doet zijn Troepen na haar gedeſtineerde winter quartieren gaan.

Koning Eduard dus weynig hebbende konnen verregten, en nog minder om dat hem den Tytel van Keyſerlijke Stadhouder van den Keyſer, die door 't gelt der Francoiſen omgekogt was, ingebroken zijnde zijn meeſte bontgenooten van hem afgingen, gaat uyt Vlaanderen na Engelant over, trekt aldaar een groote Leger by een, maakt een Vloot van 150 Zeylen, om de zelve over te voeren gereet, en ſteekt daar meede in Zee, dog *Philippus* door zijn Spionnen verwittigt, van den dag van haar vertrek, doet zijn Vloot ontrent Sluys in Vlaanderen op de wagt leggen, om *Eduard* zijn landing aldaar of uit Eylant Caſant te beletten. Dog Eduard en zag de Vloot der Francoiſen zoo dra niet, of hy riep terwyl zijn ſcheepen met kleyn zeylen in ſlagordre den Vyant naderen, ten aanhooren van dezelve, *we moeten vegten, en op deze Barbaren wreeken de wreedheeden die zy op de Kuſten van Engelant gepleegt hebben.* Koning Eduard ziende dat de Franſen de wind en de Zon tot haar voordeel hadden, hout hem met toetakelen bezig als of hy de ſlag zogt te vermyden, tot dat hy de Loef had bekomen, en de Vyand de Zon in hun gezigt was, waar op den ſtryd aanging, de Franſe verſlagen, ende meer als 15000. Mannen neffens de meeſte van haar Scheepen verlooren.

Koning Eduard met behulp van de Vlamingen die gedurend de Zeeſtryd met eenige Scheepen hem bygekomen waren, een zoo grooten zeege hebbende bekomen, rukt met een Leger van 80 duyſent Engelſe, en 40 duyſent Vlaminge, voor Doornik, van waar hy na een vergeefs beleg van 3 maanden door Koning Philippus, met een Leger van 60 duyſent man genadert zijnde, op brak om hem ſlag te leveren, dog het quam 'er niet toe dewyl Joanna de Valois, Suſter van Koning Philippus en Schoon-Moeder van den Koning van Engelant, door haar tuſſchen ſpraak zoo veel uytwerkte, dat 'er een beſtand voor 10 maanden (naderhant ten verſoeken van den Paus tot 2 jaren verlengt) tuſſchen de beyde Koningen wiert gemaakt.

't Geviel ontrent een jaar na deſe tyt, te weten 1341. dat Joannes de 3, Hartog van Bretagne, zonder Kinderen komende te ſterven, 't zelve Hartogdom door Huwelijk van Joanne de Pentiere, zijn Nigte met Karel van Blois uyt het geſlagte van Chatillon, op de Marne, op haar en de kinderen dien zy in Huwelijk mogten verwekken, meende te brengen; dog Joannes Grave van Montfoort, en Broeder van Vaders weegen, van Joannes de III. had zoo dra de tyding van zijn overlyden niet ontfangen, of hy maakte hem meeſter van de voornaamſte Steden

van dat Hartogdom, die hem ook voor haar Heer aannamen, en erkenden. Edog Hartog Jan van Montford hem zelven te ſwak kennende, om Karel van Blois die zonder bedenken, van zijn Oom den Koning Philippus ſtont geholpen te werden, het Hooft te bieden, verkleed zig, komt in Engelant, draagt het Hartogdom van Bretagne aan Koning Eduard op, die hem wederom als een leenman van hem, belooft tegens alle en een yder die hem zouden komen aan te taſten, by te ſtaan, en dit is het grontregt dat Engelandt, op *Bretagne* heeft.

Het volgende jaar van 1342 gekomen zijnde, komt Karel van Blois dewelke men als Konings Neef het Hartogdom had toegeweeſen, met aanzienelijke magt in Bretagne, belegert Nantes dat hy na weynig dagen belegs bekomt, krygt Joannes van Montfoord zijn wederſtrever gevangen, verovert Rennis, berend *Hennebond* een voorname plaats ten opſigte van zijn ſterkte ende waar in de Gravin van Montfoord met haar Zoontje, de Jonge Graaf was geweken, beſluyt het op het nauſte, doet het onophoudelijk beſtormen. maar niet na de aankomſte van de Engelſe, die Koning Eduard uyr kragt van zijn beloften, aan haar ten onderſtant had gezonden, met ſchande op breeken. Als 'er na 't verlaten van *Hennebond*, door Karel van Blois, een beſtant tuſſchen hem en de Gravinne van Montfoort was gemaakt, zoo zent *Eduard* ten verſoeke van de voornoemde Gravinne, die daarom in Engelant gekomen was, andermaal Ao. 1343. een aanzienelijk Leger onder het beleyd van *Robert van Artois*, en den Grave van Salisbury na *Bretagne*, dewelke na dat hy eerſt ſlag aan de Vloot van Karel, onder 't beleyd van den Admiraal Lodewyk van Spanjen, had gelevert, by *Vannes* Land, 't geen hy aanſtonts belegert, en na een beleg van weynig dagen in zyn geweld bequam.

Eduard vergrimt over de doot van *Robert van Artois*, (de welke nu weder 't veroveren van *Vannes*, dat kort na dat hy het bemagtigt had, ſtormenderhant voor Karel van Blois, weder ingenomen wiert) zoodanige quetſuren had ontfangen, dat hy daar aan op zijn aankomſte tot Londen quam te ſterven, rukt een groot Leger by een, en komt in perſoon met het zelve in Bretagne, bemagtigt *Guingam*, en laat het uitplunderen, en ſlaat hem met zijn Leeger voor *Vannes* neer. Van waar den Hartog van Normandyen, Zoon van Koning *Philippus* die met 60000 Man van Karel van Blois, zijn Neev te hulp quam, hem meende te verneſtelen, maar *Eduard* die al te wel beregt was, aangaande het getal van zijn Vyanden om hem te laten overvallen, had hem zelven zoo wel voor *Vannes* begraaven, dat den Hartog van Normandyen de couragie

niet

niet had van hem aan te taſten in zijn Werken; en hem vernoegde met *Eduard* den toevoer van alle Levens middelen af te ſnyden, waar door hy tot zoo grooten gebrek van Spys en Drank verviel, en den Hartog van Normandyen van Voeragie voor zijn Paarden, dat 'er door bemiddeling van de Cardinaalen *Paleſtrina* en *Clermont*, een beſtant voor drie jaaren wiert geſlooten: maar wat gebeurt 'er, Koning *Philippus* ſtelt alderhande bly en ſteekſpeelen aan, ter eeren van zijn tweede Zoon, Philippus, Hartog van Orleans nu getrout, met *Blanche*, nagebeoren Dogter van *Karel de Schoone*, en zoo wanneer *Olivier Cliſſon*, Geofroy en Jan de Maleſtroi, Jan de Montauban en eenige andere Bretanniſſche Heeren dezelve hadden, bygewoont wierden, zy nagedane ſpel van den Koning vaſt gehouden, en na weynig dagen beſchuldigt, van een heymelijk verbont met Eduard te hebben gemaakt, met den ſwaarde geregt. Koning Eduard dit voor een Vreede breuk opnemende, ſtelt Hendrik van Leon, op vrye voeten, mits conditie dat hy van zijnent weegen *Philippus* den Oorlog zou aanzeggen. Des zent hy den Graave van *Derby*, van *Pembroek*, de Baron Stanfort en eenige andere Engelſe Heeren, met een middelmatig Leger na *Guienne* die alle tot *Bayonne* wel quamen aan te lande, trokken van daar na *Bergerac*, bemagtigen het zelve ende verſcheiden andere plaatsjens, paſſeeren de Rivier *Dordogne*, en komen op 't einde van 't Jaar 1344 binnen Bourdeaux, om haar Winter quartieren te nemen ende uyt te ruſten.

Zoo dra als het Saiſoen van den tyt het toeliet, quam den Graave van Derby te Velde, en maakt hem binnen weinig dagen Meeſter van *Reole*, *Malrou*, *Villenouve*, *Agen* en *Angouleme* en zelfs *Aguillon*, een voorname ſterkte der halven Koning Eduard, door deſe voorſpoet aangemoedigt, en verſtaande dat Koning Philippus, een aanzienelijke magt onder het beleid van den Hartog van Normandyen na Guienne, had gezonden, om den Graave van Darby te verjagen, en af te nemen dat op hem verovert was, rukt een talryk Leeger by een, en ſteekt met deſelve onder het beleyd van zijn eigen perſoon, den 24 Juny 1346 in Zee, met voornemen om daar meede in *Guienne* te lande, dog de Wind hem te lang tegen zijnde, ſtelt hy op het aanraaden van Geoffroyd de Harcour, Normands Edelman, door misnoegen uyt Vrankryk geweeken, ende door *Eduard*, tot Grave van Ricmond, gemaakt, tot *Sait Vaſt* en *Cotentin* twee plaatſen in *Normandyen* voet aan land.

Zoo dra als hy zijn volk had aan land gebragt, zoo verdeelde hy de zelve in drie hoopen, bemagtigt in weynig tijds *Harfleur*, *Cherbourg*, *Montebourg*, *Valogne*, *Carentan*, *Saint Lo*, *Caën*; verbrande *Vernon*, *Giſors*, *Mante*, *Meulan*, *St. Germain* en *Laie*, Sint *Cloud*, *Boulogne* een

Dorp buyten Parijs, mitsgaders 's Konings Hof tot *Poissy*, en plunderde *Louviers* uyt, nam van daar zijn weg door *Beauvais*, en trekt met zijn Leeger in Picardyen, en ſlaat hem voor eenige dagen by de Riviet de Somme, om zijn Benden te doen uytruſten, ter neder.

Middelerwijl dat Koning Eduard dus tot voor de Poorten van Parys quam, branden, roven en ſtropen, ontbied Koning Philippus al den Adel wel gewapent by hem te verſchynen, en zit hem met een Leger van 100 duyſent man wel haaſt op de hielen; Eduard belemmert over de ongelijkheit van getal, alzoo zijne troepen niet boven de 30 duyſent konden uytmaaken, evenwel een edelmoedig held zijnde, reſolveert hy Philippus ſlag te leveren, en kieſt derhalven ontrent het Dorp *Creſſy* in 't Graafſchap *Ponthieu*, zijn Moeder ten Huwelijk mede gegeeven, een voordeelige poſt, indiervoegen dat hy het Dorp agter hem, eene Boſſchagie daar by gelegen aan ſijn ſlinker, en een goede gragt en borſtweeringe ter regterhand opgeworpen hebbende, alleen van vooren maar konden aangetaſt worden.

Dus gelegen verwagt hy de naanval die op den 26. Auguſti 1346. des namiddags geſchiede, dog zoo ongelukkig voor de Francoiſen datſe meer als 30 duyſent man op de plaats lieten. Eduard hem evenwel te ſwak bevindende om Vrankrijk dieper in te trekken, rukt al brandende en rovende wat hem voor quam met ſijn Zegenpralend Leger voor *Calais*, alwaar hy hem diervoegen begroev, en met gragten omringde dat hy door die van binnen, nog van buyten kon beſprongen worden. Philippus roept zijn Zoon uit *Guienne*, alwaar hy met 60 duyſent man *Aiguillon* al 6 maandne, belegert had; waar door de Landſchappen van *Saintonge*, *Augoumoil*, en de Stad Poitoies van de Engelſe wierden afgelopen, berooft, en uytgeplundert; komt in de Maant Auguſty Anno 1347. met ſijn magt om de Stad Calais te ontzetten, maar ziende dat het voor hem niet doenlijk was, vertrekt, dankt ſijn Leger af, en gaat de Stad, weynig dagen daar na aan den Koning Eduard, die'er nu 12 Maanden voor gelegen had, over.

De Koning Eduard nu meeſter van deſe voorname Stad, ten opzigte van ſijn ſterkte geworden zijnde, wort'er door bemiddeling van den Kardinaal van Bologne een Beſtant voor 2 jaren tuſſchen de beyde Koningen gemaakt; maar Philippus die dit verlies niet konde verſetten, tragt door *Geoffroyd Charni* gebieder van Sint Omer, *Ameri* van Pavien, Gouverneur van Calais voor 20 duyſent kroonen de plaats weder in zijn magt te krygen. De dag daar toe beſtemt zijnde den 31 December 1348. verſchijnt, het gelt wert ontfangen, hondert man als Geleyders van het zelve ingelaten, dog aanſtonts van de Engelſe omringt, en

Char-

Charny die met 400 man nog buyten de Stad was met de zijne door Koning Eduard, die in Perſoon overgekomen was geſlagen, en hy zelfs gevangen binnen Calais gebragt.

Den Treves ten eynde gelopen, wert die op den 13 Juny 1350. voor een jaar verlangt; dog Philippus twee maanden daar na geſtorven, en zijn Zoon Jan Hartog van Normandyen in zijn plaats Koning geworden zijnde; wert de Prins van Wales, oudſte Zoon van Koning Eduardus met een taamelijk Leeger ende Vloot na Guienne, zoo dra als het Beſtant ten eynde was, gelonden, trekt door Langedoc, na *Tholouſe*, *Narbonne*, en *Burges*; zonder de minſte wederſtant, vernield en plondert alles dat hem voorkomt, en keert wel geladen met buyt wederom na Bordeaux. Koning Jan valt in Normandyen, en verovert aldaar verſcheyde Steeden, maar moſt alvorens meeſter van het zelve te konnen worden, 't zelve verlaten om den Prince van Wales die in aantogt na Tours was, met zijn magt beſtaande in 60 duyſent welgewapende mannen het hooft te bieden. De Prins van Wales de aantogt van Koning Jan verſtaande, vand niet geraden hem af te wagten als die ontrent ſes maal zoo ſterk als hy was, des poogt hy Bordeaux voor dat hy hem agterhaalt had te bereyken, maar 't viel anders uyt; want hy was ter nauwer noot twee mylen van Poitiers gekomen, als de voorlopers van des Konings Leger, zijn magt al gerecognoſſeert hadden: Hy doet derhalven zijn troepen ſtant houden, legert hem op een voordeelige hoogte, van wederzyde met heggen en wyngaarden bezet, ende preſenteert alvorens tot de Slag te komen alle plaatſen by hem verovert weder te geven, mitsgaders de Soldaten by hem gevangen, en in 7 jaaren geen wapenen tegens Vrankrijk te zullen voeren. Maar Koning Jan meenende de Rot genoegſaam in de Val te hebben, wilde nergens na luyſteren. De Prins moſt vegten of zijn gevangen zijn, maar deſe ſchoon maar 24 jaaren out, was van al te dapperen Vader gekomen, om ſo ſchandelijken verdrag in te gaan, des ruſt hy hem ten ſtryt met zijn kleene magt, dog keur van Krygsmannen, en weert hem op den 19 van September, 1356 met de zijne zoo wel, datſe het Veld behielden, over de 5000 Francoiſen verſloegen, een groote menigte van aanzienlijke en adelijke Perſoonen en onder die den Koning Johannes zelfs, met zijn Jongſte Zoon Philippus, die noyt van zijn Vader was geweeken, en neffens die alle ontrent 15000 gemeene Soldaten gevangen bequamen.

Na verloop van 6 maanden, wiert den Coning met zijn Zoon met alle doenelijke eerbewyſen van Bordaux na Londen overgebragt, en al daar van den Coning Eduard, ende zijn Gemalinne de Coninginne, Dogter van Graaf Willem van Henegouwen ontfangen, alwaar hy niet

als een gevangen; maar als een Coning, en zelfs als een Coning, die vry was tot den jare 1358 wiert gehouden, als wanneer den Coning Johannes, by verdrag aan Coning Eduard, in Souvereyneteit afftand, dat hem uyt kragt van 't regt zijner Voorzaaten, en hem zelven toe quam te weeten, de Hartogdommen van *Normandyen*, *Guienne*, *Zaintonge*, *Poitou*, *Anjou*, *Maine*, *Touraine*, *Perigord*, *Limozin*, en het Graafschap *Ponthieu*, mitsgaders de Steeden van *Calis*, *Guines* en *Boulogne*, vier Millioenen gouden Kroonen in gelt, en toelating dat den Hartog van Bretagne, hulde en manschap aan den Coning van Engeland zou doen. Dog als de Zoon van den Coning Johannes, die onder de naam van Regent, het Ryk in zijn Vaders afweesen, beheerschte en het voornaamste bewind in handen had, hier toe niet wilde verstaan, zo rust hem Coning *Eduard* op nieuw, Ao. 1359 toe, komt met een aansienelijk Leger overgezet, in over de 1000 Vaartuygen tot Calais aan Land, trekt van daar na *Reims* in Champagn, neemt de Steden van *Sens* en *Nevers* in, komt voor *Parys* ende van daar na alvorens in *Bretagne* geweest te hebben voor *Chartres*, en maakt eyndelijk Vrankryk, nu een ander Deuntie zingende in de maant Mey, 1360. het navolgende verdrag met de Regent en Staaten des Ryx, te weeten, *dat den Koning van Engelant en zijn Successeuren in volkomen Souveraineteyt zouden bezitten, het Graafschap van* Poitiers, *de Leenen van* Thouars, *en de Landen van* Belleville, Saintonge, Angoumois, Agenois, Perigord, Limouzin, Rovergue, Querci, *de Stad* Rochelle, *en gantsch* Guienne, *welkers bysondre Heeren, als de Graven van* Foix, Armagnac, en Lisle *gehouden zullen zijn, hem hulde te doen: dat ze in Picardien in eigendom zouden hebben, de Graafschappen van* Ponthieu *en van* Guines, *met de Stad* Boulogne, *dat Koning Jan van gelijken voor altoos aan de Koningen van Engelant zou afstaan, de Stad* Calis *en het geen daar onder behoorde, en daar en boven tot Losgelt betalen, drie* Millioenen Kronen, *te weeten,* 600 *duysent tot Calais in* 3 *maanden, en voor* 400 *duysent jaarlijx tot de volle betaling toe, waar tegen de Koning van Engeland, ende zijn Zoon voor hem, en hunne nakomelingen afstonden van het regt dat zy op Normandyen, en de Kroon van Vrankryk hadden: dat de Grave van Montfoort wederom in bezit zou komen, van alle zijne in Vrankryk Geconfisqueerde Goederen, en hulde zou doen aan den Koning Johannes, van de Graafschappen* Montford, Nevers, Retel en Aveines: *dat de Koning van Engeland voor deze maal zou mogen disponeeren van de Goederen, der middelen van Geoffroid de Harcour, om die te geven aan wie hy wilde: dat de Koning Johannes zou afstaan van zijn Alliantie, met den Koning van Schotlant gemaakt, gelijk Eduard insgelijx van de zijne, met de Vlamingen opgeregt zoude doen: dat den Paus, mits-*

ge-

gaders de vergadering der Cardinalen, dit tractaat zouden beveſtigen: dat al de Pairs van Vrankryk yder in 't byſonder een van haar onderteekende, en met haar Zegel gezegelde Acte zonde geven, by het welke zy beloofde dit verdrag zoo veel als in haar zonde zijn, te doen nakomen, dat 'er van weder zyden een algemeene Amneſtie zou werden verleent, en dat de Koning Johannes tot meerder verzeekering van 't beloofde 40 Paatsmannen, over de welke men naderhant tot Calais zou verdragen, aan Koning Eduard zou geven: en eyndelijk dat den Koning Johannes van Calais, niet zou mogen vertrekken, voor en al eer dat de Engelſe het Graafſchap van Guines en Rochelle, in beſetting hadden genomen, en d'uytgeloofde 600 duyſent Kroonen ontfangen.

Ingevolge wiert dit verdrag by den Regent, Zoon van Coning Johannes tot Parys: en door Eduardus, Zoon van Coning Eduard, Prince van Walles, Hartog van Cornwal, en Graave van Cheſter, tot Louviers in Normandyen geratificeert, en met eede geſtadigt. Gelijk als van gelijke door de Pairs van 't Ryk de beloofde Actens wierden gegeven zijnde van inhout, als volgt.

Aan alle die deze zullen zien ofte hooren leſen, Saluyt, *een yder zy kennelijk dat we bereydvaardig en willig zijn het Tractaat van Vreede, tuſſchen den Koning van Vrankryk, onzen Heer, en den Koning van Engelant gemaakt, te doen onderhouden: ſweerende ter goeder trouwen dat wy het zelve zullen houden, en van onſe Onderdaanen doen nakomen zoo veel als in ons vermoogen zal zijn, ten bewijſe van 't welke wy onſe Zegel aan deſe tegenwoordige hebben doen hangen. Gegeven tot . . . . den 31 Maart* 1361.

Alle dingen in deſer voegen volbragt zijnde trekt Koning Eduard weder na Londen, maar als hy bezit zoude nemen van de Landen die aan hem waren afgeſtaan, zo wilde de Graaven van *la Marche*, *Perigord* en *Argmanac* hem geen Hulde doen nog manſchap beloven. Des ontſtaat, 'er na het overlyden van Koning Johannes eerſt tuſſchen Prins Eduard die nu Hartog van Guienne gemaakt was, en deſe Heeren weder nieuwe moeiten, deſe geſtijft door Karel de V. Koning van Vrankrijk, alſoo de Prins Eduard weygerde tot Parys voor hem, (dewijl hy niemant als zijn Vader voor ſijn Opperheer, volgens het gemaakte verdrag had te kennen) te verſchynen, vallen in zyne Landen, nemen verſcheyde Steeden in, 't geen door Prins Eduard nu van zijn Vader geſterkt, zo aan de kant van Languedoc als in Normandyen weder betaalt wert geſtelt, dog was Engelant in deſe Oorlog evenwel zoo ongelukkig, dat haar gantſch *Guienne*, *Poitou* en *Saintonge*, behalven Bordeaux en Bajonne wiert afgenomen, waar op een Beſtant voor twee Jaren gemaakt zijnde, quam middelerwijl Prins Eduard te ſterven, waar door de

Franſe

Franſe gelegentheit bequamen, zoo door de minderjarigheit van den Koning Richard als Inlandſe beroertens, van in 't bezit der zelve te blyven, dog waar door de Koningen van Engeland ook regt hadden om namaals weder op haar geheel te blyven ſtaan.

Dog als Engelant nu eeniger maten met de aankomſt van Hendrik de V. tot de Krooning tuſſchen was geraakt, reſolveert den Koning inſonderheit door *Chicheley*, Aardsbiſſchop van Cantelberg, daar toe aangeraaden zijnde, zijn regt dat hy op de Franſſe Kroon had, werkdadig te ſtellen en met de wapenen te halen, alſoo de Salique Wet voor zoo veel zy de naafte erfgenamen, wanneer zy van de Vrouwelijke Sexe waren, voorby ging, om een manlijk erfgenaam, ſchoon hy een Vader en Bloedverwant van de laaſt overleeden Koning was, in derzelve plaatſe te ſtellen, met de Goddelijke Wetten ſtreed, gelijk meede dat die Wet van eerſten af dat volk niet gewoon was geweeſt. Om deſe andere reedenen meer die hem van den Aardsbiſſchop wierde voorgehouden, veranderde hy aldereerſt het Wapen van Engelant, de Franſſe Lelyen voegende in het zelve, datſe van te vooren niet en waaren, dog op dat den Koning van Vrankrijk hem hier over als of hem onregt geſchiede, niet zou klagen, zoo zant hy een Geſant aan Karel de 6. die toenmaals heerſchende was, met verzoek dat hy in der minne beliefde af te ſtaan van de Kroon en het Koningrijk dat hem Hendrik de V. toequam, in welken gevalle hy beloofde des Konings Dogter Catarina hem tot een Gemalinne te zullen nemen, dog indien hy het weygerde, had hy te verwagten dat hy met kragt van Wapenen hem zou komen bezoeken.

Maar Karel had hier geen oor na, derhalven maakt hem Hendrik gereet, dog zoo als hy meent te vertrekken, wert een ſchelmagtig verraat, door Frans gelt en 't beleyt der Franſſe Gezanten aangevoert, ontdekt, dit moſt Hendrik om deſe Verraders ten exempel van andere alvoorens te ſtraffen, eenige dagen vertoeven eer hy vertrekken konde. Dit afgedaan zijnde gaat hy ſcheep, en komt met een Leeger van over de 30000. mannen te Caux in Normandyen te landen. Bemagtigt Harfleur, matcheert na Amiens, Corby en Calais, komt van daar weder te rug, legert hem by het Dorp Agincoiru, en raakt daar met de Francoiſe handgemeen, ſtryt ontrent met een tegens drie, bekomt de Victorie, en ſlaat de Francoiſe over de 10000. waar onder veel (ja meer als 2000 perſoonen) van de grootſten Adel waren, af, en bekomt over de 1500. gevangens, daar onder getelt den Hartog van Orleans en Bourbon.

De Franſe Koning meende dat alles voor de wind zou gaan, en denkende de Engelſe eer het rijk te doen ruymen als zy daar in gekomen waren, had op de tyding van 't inneemen van Harfleur 't zelve door

den

den Graaf, van *Armignac* te Lande doen belegeren, met hoop dat hy haast wederom meester van het zelve zou weesen, dog dit niet zoo dra geschiedende als hy gemeent had, zend hy zijn Onder-admiraal met een Vloot Schepen voor de mond van de Rivier de Seyne, maar alsoo de Engelse hem te gauw waren geweest, en de voortogt de Rivier op hadden genomen, zo werdense van Bourbon Admiraal van Vrankryk, tot voor de Stad gevolgt daar het op zoodanigen treffen gong, dat de Fransen bly en wel te vreeden waren, datse na het verlies van een goed déél van de hare de vlugt namen, en de rest daar af bragten.

Evenwel en konde de Francoisen het niet al te wel vergeeten, datse zoo gehavent wierden, derhalven dagten zy de plaats by wyse van uythongering meester te werden, om het welke te bereyken zy met de overgebleven Scheepen de Engelse nu binnen Landts zijnde, de Rivier van buyten bezetten, op dat er geen toevoer uyt Engeland na de Stad zou konnen gevoert worden. Maar Koning Hendrik die meende zijn zaaken al te wel begonnen te hebben, om de Franse na haar oogmerk te laten geworde, had zoo dra de tyding van het leggen van de Franse Schepen voor de Rivier niet ontfangen, of zy werden door den Graaf van *Huntington*, daar by geval voor by komende zoodanig gegroet, datse 3 Scheepen en een voorname somme gelts verloren hebbende, de passagie voor de Engelse voortaan na *Harfleur*, vry en open lieten.

Koning Hendrik door dese en de voorgaande zegens aangemoedigt vervoegt hem andermaal met een Leger van 26000 Mannen in Normandyen bemagtigt het Kasteel *Tonque*, de Stad *Caan* en andere plaatsen met weynig moeiten, maakt het Karel Koninx Zoon en Dauphin, wesende de Vader tot de regeering by buyen onbequaam, zoo bang, dat den Koning meester van gantsch Normandyen geworden zijnde, hy om zijn zelven ten besten doenlijk te redden, en genoegsame Troepen op de been te brengen, zijn Moeders de Koninginne, Juweelen en Schatten aangrypt, 't geen haar zoo vertoornt en onvergenoegt maakt, datze den Hartog van Bourgondien gemaal van haar Dogter *Michelle*, tot haar hulp gebruykende, tragtede op allerleye wyse een bestand of Vrede met Koning Hendrik te maaken, 't geen evenwel niet zoo dra en kon geschieden of den Dauphin die het bewind van den Hartog niet kon verdragen, deed hem in koelen bloeden tot *Montreuil* in een by een komst van al de Pairs des Ryx, jammerlijken vermoorden: Het geen dese hoogen Adel zoo ongesint maakte, tegens hem, die nu zijn Susters man, en van te vooren bygelijke gelegentheit zijn Vaders Broeder, den Hartog van Orleans op gelijke wyse aan kant had geholpen, datse eyndelijk

na eenige onderhandeling met Koning Hendrik de Vreede sluyten, op voorwaarden, dat hy met de Princesse Caterina zou trouwen, en na het overlyden van Koning Karel haar Vader (haar Broeder der Regeering door zijn gepleegde moorden onwaardig verklaart zijnde) de Croon van Vrankryk zou ontfangen, naar van door de drie Staaten des Ryx behoorlijk Acte in forme aan Coning Hendrik wiert gegeven, en tot zijn verseekering na vereysch gezegelt.

Dit dus verzorgt, wert Coning Hendrik Provisioneel, voor d'eenige Regent en naaste Erfgenaam van de Franse Croon, beyde in Engelant en Vrankrijk uytgeroepen, doet gelt met de Wapens van de beyde ryke slaen, stelt een Gouverneur in Parys; doet den Dauphin dagvaarden, om tot Parys voor het Parlement te verschynen; die in gebreeke blyvende, wert aan de moort van den Hartog van Borgondien schuldig verklaart, en uyt het ryk gebannen. Dog Coning Hendrik twee jaren daar na, en zulx ontrent een maand voor de dood van zijn Vrouwen Vader, Coning Karel de VII. komende te sterven, geraakte den Dauphin, (gemerkt Hendrix Zoon,) maar een kint van 9 maanden was, weder in 't bewind der zaake, en na zijn Vaders overlyden, hoewel het Ryk zijn Neef Hendrik de VI. Wettelijken toequam, aan de Kroon van het zelven.

Evenwel en ging het zoo gemakkelijk niet, of men kamte nog al eenige tyt, om te zien wie de bezitter van de Croon zou zijn. De Dauphin wert met de naam van Karel de VII. tot Poitiers, voor Koning van Vrankryk gekroont, en Prins Hendrik, naderhant de VI. genaamt, voor zulx binnen Parys uytgeroepen, en Johan Hartog van Bedfort, by 't leven van Coning Hendrik de V. voor regent in Vrankryk gelaaten, in die qualiteyt gecontinueert. Dog wat was het de Koning een kind, zijn opsienders en de voornaamste Heeren des Ryx, malkanderen afgunstig, en gedurig het een of anderen afziende, dat op hoop van vorderinge een schyn van beschuldiging tegens andere konde maken, lag den voorspoet van dese zeegepraalende, dog nu overleeden Coning, wel haast onder de voet, indiervoegen dat de Engelse hoe goeden regt zy, op de Franse Kroon hadden, en nog hebben, na een 25 jarige Oorlog Parys niet alleen, maar meest alles wat zy in in Vrankryk nu 30 Jaren hadden bezeeten, behalven Calis verloren.

Koning Hendrik de Sevende door de bedekte ontrouw van de Franse Koning getergt, riep een Parlement by een, om van het zelve te verstaan, hoe dat hy zig in dit geval en verschil, dat tusschen den Hartog van Brittanje, en de Koning van Vrankrijk was, zou gedragen. 't Welk van verstant zijnde, dat men den besprongen Hartog behoorde te assi-

stee-

ſteeren, bewilligen om zulx te verregten, een goede ſomme gelt aan den Koning; deſe verwittigt alvoorens over te komen op hoop van na Vreede te zullen luiſteren, den Fransman, wat hy indien hy volhart, in zyn geweld tegens de Brittannen te pleegen, voornemens is te doen, dog alſoo hy des Konings dreygementen maar voor beuſelpraatjes te Boeck ſtelde, vaardigt hy een Leger van 8000. mannen tot aſſiſtentie van den Hartog ten ſpoedigſten na Brittanje. Dog deſe kort daar na ſtervende, met nalaating van een eenige Dogter, welke door den Franſen Koning Karel de Achtſte ten egte genomen zynde, eyndigde daar door den Oorlog met de Brittonnen, maar niet met Engelant, alſoo Koning Hendrik ten hoogſten over dit Huwelijk vergramt, gemerkt deſe Bruyd aan Keyzer Maximiliaan, en hy Koning van Vrankrijk aan de Zuſter van den Keyſer verlooft was) hem toeruſt met bewilliging van zyn Parlement, om den Fransman te beoorlogen, en komt in de Maant October 1491. met een Leger van 10000 Man tot Calis aan Land; belegert Boulogne, en benaut het diervoegen, dat de geweldplegende en beloftebreekende Koning Carel hem gedrongen vind, de Vreede van Hendrik Koning van Engelant, behoudens *ſijn Regt en Tytel op Vrankryk*, voor een ſomme van agtien maal hondert twee-en-ſeſtig duyſent en vyf hondert guldens eens, en een jaarlyx Penſioen, of liever Contributie van 75000 guldens, behalven verſcheyde minder uytgeloofde penningen aan particuliere Engelſe Heeren, te kopen, gelyk als ook aan hem gedurende zijn leven en zelfs eenige jaaren aan zijn Zoon ſtiptelyken wiert voldaan.

Koning Hendrik de Sevende, overleeden zijnde, komt zyn Zoon Hendrik de Agtſte hem te Succedeeren, deſe na dat hy in het derde jaar van ſijn Regeering was getreeden, vermaant de Koning van Vrankryk, af te ſtaan van zijn Oorlog tegens den Paus, hem de Landſchappen van *Normandyen*, *Guienne*, *Anjou* en *Maine*, mitsgaders de Franſe Kroon (d'eerſte als zijne Erflanden, en de laaſte als een ding dat hem uyt kragte van een Acte van de Staaten van Vrankrijk onwederſpreekelyken toequam) vrywillig over te geven, of dat hy 't anders met zijn ſwaart zelfs zou komen haalen. Gelijk als dan by het Parlement, na dat den Aartsbiſſchop van Cantelberg des Konings regt de vergadering had voorgedraagen, wiert ingewilligt en toegeſtaan dat geſchieden zoude.

Hendrik dus gemagtigt, ruſt een Oorlogs Vloot van 20 welgemonteerde Scheepen uyt, zend deſelve onder het beleyd van *Eduard Howard*, Admiraal van Engelant, na Brittagne, die aldaar Land, verſcheyde Vlekken en Dorpen vernielt, ſlaat 1000 Brittonnen in de vlugt en komt met een goede buyt in Wigt. De Koning van Vrankrijk dus

ontzagt wakker gemaakt, ruſt mede een Vloot van 39 Scheepen toe, dewelke met de Engelſe onder de Brittanniſſe Kuſt in gevegt raakte en ſlegt gehavent wierden. Waar op Koning Hendrik met een genoegſaam Leger Anno 1513. overſteekt na Calis, beleegert de Stad Terwynen, bemagtigt de zelve, en na gehouden zegemaaltyt, doet hy de Stad t'eenemaal ſlegten en verbranden. Krijgt wyders de Stad Doornik toenmaals onder Vrankryk hoorende, na een beleg van weynig dagen in zyn gewelt; en geeft den Koning van Vranryk zoo veel werkx dat eyndelijk na veel aanzoekx met de Zuſter van Koningh Hendrik ten Gemalinne te nemen, de Vreede wiert getroffen, mits betalende aan Engelant, voor vyf na den anderen volgende jaaren, jaarlyx hondert duyſent Kroonen, en behoudens Koning Hendrix regt. Edog alſoo den Koning van Vrankryk kort daar na en binnen 't jaar quam te ſterven, wiert 'er eenige weynige jaaren daar na een Huwelyk geſlooten, tuſſchen Maria, Dogter van Hendrik de Agtſte, en Francois Dauphin van Vrankryk en Zoon van Francois de Eerſte, waar in de Bruyd de Stad Doornik ten Huwelyk zou aanbrengen, mits dat de Koning van Vrankrijk voor 't maken van de Citadelle, een ſomme van ſesmaal hondert duyſent Kroonen aan Hendrik zou betalen. Dog alſoo deſe betaaling niet in die forma en geſchiede als bedongen was, zoo eyſte Koning Hendrik de Stad Doornik wederom, gelijk als by 't verdrag geconditioneert was, maar hier had Francois de Eerſte geen ooren toe; des komt men weder tot de Wapenhandel. Den Graaf van *Surrey* wert uit Engelant met een Leeger na Calis geſonden, waar mede hy in Frans Vlaanderen valt, en verſcheyde Plaatſen, verwoeſt, brand en uytplondert, en des volgende jaars zynde Anno 1524. wert den Hartog van Suffolk, met een Leger van ruym elf duyzend Mannen afgevaardigt, deze verſterkt met 10000 Mannen, die den Hartog van Bourbon, op den Koning van Vrankryk misnoegt zynde, hem toebragt, brengt het gantſche Koningryk door het veroveren van veel Plaatſen in Conſternatie, 't geen door het gevangen nemen van den Koning door Keyzer Carel de V. in de Slag van Pavia niet weynig vermeerdert zynde, had Koning Hendrik een gewenſchte gelegentheit om in Vrankryk zyn Perſonagie te ſpeelen, doch te edelmoedig om in 't afweſen van zyn party iets te doen, maakt hy eerſt een beſtand, en daar na behoudens zyn regt en tytel een vreede met de Koninginne Moeder, in 't afzyn van haar Zoon, Regente van Vrankryk, onder beding dat hem twintigmaal hondert duyſent Kroonen, zijnde zo veel als vyf millioenen guldens zouden betaalt werden, op welke voorwaarde den Vreede tuſſchen beyde de magten, tot den jare 1544. wiert onderhouden, maar toemaals in verſchil geraak

raakt met malkanderen, ſteekt Koning Hendrik zelfs over, belegert Boulogne, en krygt die Stad in zijn gewelt, dewelke daar na voor een ſomma van agtmaal hondert duyſent Croonen, door de Coning van Vrankryk van de Engelſe, wiert wederom gekogt, dog onder beding dat de Franſſe dezelve zoo lang ſouden miſſen, tot dat de laaſte penning betaalt was, het geen eerſt twee jaren na de doot van Coning Hendrik quam te gebeuren.

Koning Hendrik overleeden zynde, komt zyn Zoon Eduard tot de Kroon, dog deſe eer hy mannelyke jaren bereykt had, geſtorven zynde, wert deszelfs Zuſter de Princeſſe Maria tot Koninginne aangenomen; deſe na ontrent een jaar regeeren, met Philippus, Zoon van Keyſer Karel de V. en namaals Coning van Spanjen getrout zynde, geraakt daar door in het derde jaar van haar Huwelyk met den Koning van Vrankryk, als nu een Geallieerden van den Keyſer geworden, in Oorlog bemagtigt onder 't beleyd van den Grave van Pembroek, de Stad S. Quintin, dog met verlies van de Stad Calais, alſoo den Hartog van Guiſe, Generaliſſimus van de Franſe magt, de gelegentheyt waar nemende dat de Engelſe bezetting meeſt uyt Calis en voor S. Quintin getoogen was, met zyn Magt voor de Stad rukt, neemt viva force, de twee voorname ſterktens die voor de Stad lagen in, en krygt weynig dagen daar na de Stad met verdrag in zyn geweld, 't geen de Coninginne de tyding ontfangende zodanig in het herte trof, datſe weynig maanden daar na ſtorf.

Nu waaren de Engelſe hoe groote en wettigen regt zy op veel voornaame Landſchappen, in, en zelfs op de Croon van Vrankryk hadden, geheel en al uyt Vrankryk geboent, derhalven als Eliſabeth haar Suſter in de Heerſchappy was gevolgt, wiert 'er by haar, eer zy de Vreede met Vrankryk wilde maaken, zoo ſtyf op de Reſtitutie van Calis geſtaan, dat, de Coning van Vrankryk beloofde, na een beſit van agt jaren de Stad weder aan de Engelſe over te leveren, of dat hy 500000 kroonen verbeuren zou, om het welke te verzekeren behoorlyke Pantsluyden in Engelant by de Coninginne wierden gezonden: dog als de Coninginne naderhant den Grave van Warwyk met eenige Scheepen en Volck in Normandyen tot onderſtant van den Prince van Condé en den Coning van Navarre tegens de Guiſes zond, ſuſtineerde de Coning van Vrankryk neffens zyn Moeder de Coninginne, aan deſe beloften ongehouden te zyn, en heeft de Coninginne Eliſabeth om andermaal een Vrede met Vrankryk te maaken, de Pantsluyden die in Engelant waren, mits betalende ſes hondert duyſent kroonen, na hun Vaderlant laten vertrekken.

Dit is in 't korte de Hiſtorie en het gebeurde, dat 'er tuſſchen de Engelſe en Francoiſen, ter oorzaake van de door Huwelyk aangebragte Landen, en geregtigheden, op de Franſe aan de Engelſe Kroon, voorgevallen is, en waar in byſonderlyk ſtaat aan te merken, dat hoe veelvuldige Vreedens tuſſchen de beyde Kroonen is gemaakt, Engelandt noit afſtand van het Regt dat Eduardus de III. (volgens de Wetten der Natuur, als naaſte Mannelyke Erfgenaam van het Koningryk van Vrankryk) en Hendrik de VI. (als Zoon van Hendrik de V. die by de Staaten van het zelve Ryk voor naaſte Erfgenaam van de Kroon aangenomen en uytgeroepen was) toequam, heeft gedaan, maar tot nogh toe diervoegen onverbreekelyk aan haar gehouden, dat deszelfs Nakomelingen ingevolge van de Franſſe Grondregel, *dat het geen eens tot een Koninx Kroon heeft behoort, noit van deſelve mag vervreemt worden*, als nog het regt hebben. De magt daar zynde, om deſe Landſchappen zoo lang by haar voor zaaten bezeeten, en de Kroon aan haar belooft, en door de Staaten des Ryx verſeekert, by die van Engelant, Schotlant en Ierlant te voegen.

BRITISH MUSEUM

EYNDE.